

E-BOOKY: Konec pirátů na obzoru?

Elektronické knihy se stávají stále dostupnějšími a piráti zodpovědnějšími. Zdá se vám to jako neuvěřitelná pohádka?

PETR KRATOCHVÍL

S rostoucími počty čteček elektronických knih se i v České republice začíná objevovat to, co už jsme zažili v oblasti hudby, filmů či videa – elektronické pirátství. Stejně jako u hudby ve formátu MP3 nebo u DivX filmů i zde platí, že piráti jsou vždy o dva kroky před firmami a ochránci autorských práv. Jak se ale zdá, i zde se začíná blýskat na lepší časy.

Piráti starověku

Člověk se pokouší zaznamenat své zážitky či názory už několik tisíciletí. Nejprve se objevily neumělé malby na skále, poté došlo na kůži či papyrus a posledním krokem byl papír, který se k zaznamenávání různých sdělení používá dodnes. Ke sku-

tečnému průlomů v záznamu informací došlo až v polovině 15. století, kdy německý vynálezce Johannes Gensfleisch řečený Gutenberg objevil knihtisk. Tento průlomový vynález měl ale celou řadu důsledků. Dříve používaný deskotisk byl pomalý a nákladný, kdežto tisk pomocí pohyblivých liter byl ve srovnání s ním za babku. Díky tomu došlo v Evropě k informační explozi a objevily se první otázky ohledně práva kopírovat knihy. Jako jeden z prvních na situaci zareagoval papež Alexander VI., který v roce 1501 vydal příkaz nařizující tiskárnám předložit před vydáním kopii tištěné knihy církevním autoritám, aby se zabránilo kacířství. Trestem za obcházení cenzury byla exkomunikace a pokuta. Ještě více se situace

ohledně tištění knih vyhotila v Anglii, kde byla v roce 1534 zveřejněna královská proklamace, která zakazovala nepovolené tisky – vše bylo nutné mít schválené králem či jeho úředníky. Zrušení cenzurních zákonů se podařilo prosadit teprve v roce 1644 Johnu Miltonovi. Skutečně prvním moderním zákonem zakazujícím cenzuru ze strany státu se stal v roce 1791 první dodatek Ústavy Spojených států, který mimo jiné zaručoval i právo na svobodu tisku.

O něco složitější byla situace v oblasti práv autorů. Zpočátku totiž právy na tištění knihy disponovali tiskaři – autor byl v celém procesu často brán jen jako podřadný element. Jako jeden z prvních autorských zákonů (v té době tedy chránící tiskaře) je označován autorský zákon z roku 1709, označován jako „zákon Anny“. V něm královna zaručila právní ochranu tištěné knihy na čtrnáct let, přičemž u již vytištěných knih byla lhůta 21 let. Později se diskutovalo o prodloužení lhůty na třicet let (případně doživotí), parlament však debaty rázně ukončil, a naopak označil celou řadu knih za veřejné vlastnictví – ty, kterým vypršela ochranná lhůta, či ty, které byly vytvořeny před zákonem Anny. Tímto krokem bylo dosaženo podstatného snížení cen knih a následkem toho i růstu vzdělanosti obyvatelstva.

Postupem doby se podobné autorské zákony začaly objevovat po celé Evropě a bylo jen otázkou času, kdy dojde k jejich sjednocení. Tomu položila základy Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl z roku 1886, která byla ještě několikrát přepracována, než se do téměř dnešní podoby dostala v roce 1967 pod správou Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO).

Vždy pozadu za vývojem

Vzpomínáte na boom hudby ve formátu MP3? Rychlý vývoj technologií umožňujících snadný převod hudby do tohoto formátu, bleskový nárůst počtu přehrávačů a weby plné upíratěných empéetrojek – to vše způsobovalo bossům hudebního průmyslu bezesné noci. A tak se začaly vymýšlet speciální ochrany, které přinesly více škody než užítu (viz ostuda Sony s rootkitem na hudebních CD), připravovaly se hony na čarodějnice (odsouzené ženy na mateřské s několika staženými skladbami na disku), aby ve finále majitelé autorských práv zjistili, že staví hráz z písku pro tsunami. Když už to vypadalo, že piráti vyhrají, přišel Apple se svým hudebním obchodem iTunes a v únoru letošního roku počet prodaných nahrávek překročil 25 miliard! Na jaře letošního roku připustily špičky hudebního průmyslu, že klesá množství pirátsky stažených skladeb a jim znovu začínají růst zisky. Na vině jsou kromě již zmiňovaného iTunes například i nové streamovací služby, které za rozumnou cenu přinesou uživatelům hudbu kamkoliv – od stolního počítače přes mobilní přehrávač až do rádia v automobilu. Opět se tedy ukázalo, že pokud je k dispozici pohodlná alternativa, lidé si rádi zaplatí.

Nyní se v podobné situaci ocitají e-knihy. U nich jsou podmínky o něco složitější, protože existuje příliš mnoho formátů a jeden z vydavatelů získává nezdravou dominanci. Ano, byl to právě Amazon, který se svými Kindly rozhýbal stojaté vody elektronických knih, ale v současné době už často jde za svým ziskem až příliš tvrdě – ve Francii ho dokonce označili jako ničitele knihkupců. Tato situace tak zneprjemňuje situaci čtenářům a hraje do karet pirátům. Čeští čtenáři ale nemusí zoufat – ve srovnání se zahraniční konkurencí jsou do-

CO NEVÍTE o cenách e-knih

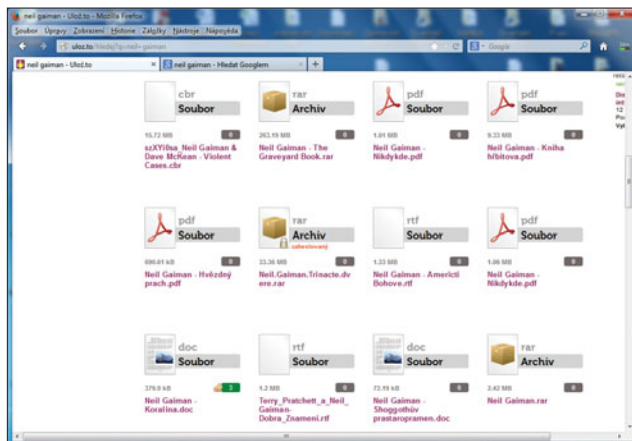
Jedním z argumentů pirátů, proč si nekupují e-knihy je prý jejich přemrštěná cena. Místo aby stály 50 korun, dovolují si vydavatelé chtít za novinky i klidně dvě stokoruny. Zkušenější čtenáři argumentují minimálními náklady na výrobu elektronické verze a všichni se diví, proč vydavatelství neprodávají za babku starší tituly. Realita ale bohužel není tak jednoduchá, jak si čtenáři představují, a obvykle za vyšší cenu nemůže vydavatelství, ale sám autor.

V loňském roce proběhla zajímavá tisková konference serveru Palmknihy, kde se svou prezentací vystoupila i Olga Biernatová z nakladatelství Kniha Zlín, které své elektronické knihy prodává i přes zmiňované Palmknihy. Součástí přednášky byly i záklusní informace týkající se nákladů, cen a podobných citlivých informací. S jejím souhlasem vám progradíme, jak probíhá tajuplný proces převodu z papíru do nul a jedniček.

Na první pohled je vydávání elektronických knih snem každého vydavatelství – odpadají starosti s tiskárnou, distribuce je jednodušší a není nutné bát se ležáků. Ve skutečnosti tento proces až tak jednoduchý není: první komplikace se objevují už u smlouvy s autorem. U zahraničních autorů se lze často setkat s nedůvěrou v český trh, který nepatří mezi největší. V některých případech je i možné narazit na autora, který prodej svých knih v elektronické podobě zcela odmítá.

Pokud autor na e-knihy kývne, je nutné ještě prodiskutovat podmínky jejich prodeje. V první řadě se jedná o délku licence (dobu, po kterou vydavatelství může knihu prodávat), která je ve většině případů omezena na pět let (výjimečně na dva roky). Optimistickou zprávou je, že ačkoliv autoři ve smlouvě vždy trvají na nějakém způsobu ochrany, nemusí to být vždy klasické DRM (například od Adobe), ale přistoupí i na v Česku populární „sociální DRM“. Asi největším překvapením pro většinu čtenářů bude, že konkrétní cenu e-knihy nemá ve finále na svědomí prodejce, ale obvykle samotný autor. Ten totiž většinou ve smlouvě trvá na tom, že cena elektronické verze nesmí být nižší než 70 % (ve výjimečných případech 50 %) ceny verze papírové! Přípustnou politikou ale bývá, že novinka je k dispozici za vyšší cenu, která přibližně po třech měsících mírně klesne.

A jak vypadají jednotlivé provize? 25 % je obvykle pro agenturu/autora, 30–40 % získá distributor a zbytek zbudne na nakladatele a jeho režii. Důležité je ale podotknout, že při nákupu práv musí nakladatel ihned zaplatit přibližně 1 500–3 000 eur jako zálohu. Poté nakladatel z prodeje knih neplatí provize agentuře (autorovi) až do dosažení výše zaplacené zálohy.

Na internetu najdete celou řadu pirátských e-knih.

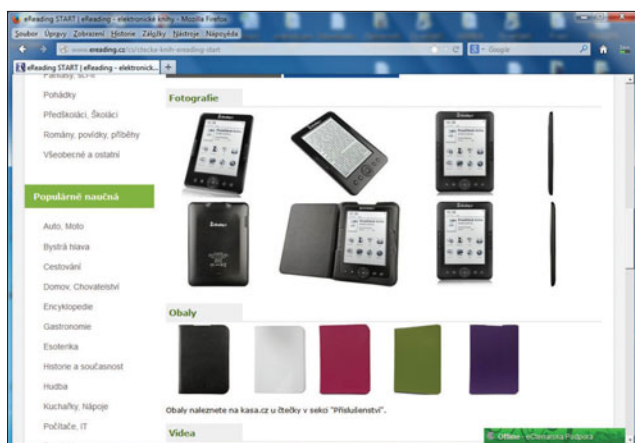
máčí firmy často o krok vpředu a relativně rychle reagují na požadavky trhu. Typickým příkladem může být internetové knihkupectví Palmknihy, které bylo kritizováno za příliš složitý a zdlouhavý proces registrace. Kritika byla vyslyšena a po krátké době se proces podstatně zjednodušil. Konkurenční projekt eReading zase přišel s unikátní nabídkou čtečky za korunu, kdy jste zaplatili za čtečku pět tisíc, ale získali jste kredit na nákup knih ve výši 4 999 Kč. Za zmínku také stojí v Česku stále populárnější sociální DRM, kdy ochrana spočívá pouze v tom, že do knihy je vloženo jméno nakupujícího. To mu nijak nebrání ve čtení, ale mělo by ho to motivovat k tomu, aby knihu nešířil dále.

Kam míří piráti?

Není určitě žádným tajemstvím, že většina majitelů čteček ve svém přístroji nějakou tu pirátskou knížku má. My jsme se vydali na specializovanou diskusní fóra a zkusili jsme přijít na to, co k tomu uživatele vede. Překvapilo nás, že existuje nezanedbatelná skupina uživatelů, kteří za knihy platit nehodlají a myslí si, že by měly být zadarmo. Není ale žádným překvapením, že tito jedinci rychle změň názor, pokud se na pirátských webech objeví jejich dílo – které jim dalo tolik práce – a ostatní si ho kradou zdarma. Úsměvným příkladem může být web, na kterém se neznámý student rozhořčeně navázal do ostatních, když mu „kradli“ jeho překlad stažených zahraničních knih. Notoričtí i občasní piráti obecně uvádějí čtyři základní argumenty, proč porušují autorská práva.

Mezi nejčastější důvody stahování knih patří vysoká cena, díky které se vydavatelství na čtenářích napakují. Zde je nutné zdůraznit, že finální cenu často vydavatel neovlivňuje (viz rámeček Co nevíte o cenách e-knih) a že tato cena jen málokdy (obvykle u absolutních novinek) překračuje polovinu ceny papírové verze. V současné době se cena běžných knih v elektronické verzi pohybuje mezi 50 a 200 korunami. A to je obvykle méně než cena slušného obědu.

Dalším často zmiňovaným důvodem je špatná dostupnost e-knih. Faktem zůstává, že nákup knížky odkudkoliv bezdrátově přímo ze čtečky, jak to známe z Amazonu, je u nás ještě v plenkách. Někteří vydavatelé (eReadign, Palmknihy...) už nabízí své čtečky s nativním přístupem do e-shopu přes Wi-Fi. Pokud je čtenář u počítače, je nákup knihy a její transport do čtečky otázkou několika minut a pár kliknutí.

Některá internetová knihkupectví nabízejí i vlastní čtečky s přístupem do knižního e-shopu.

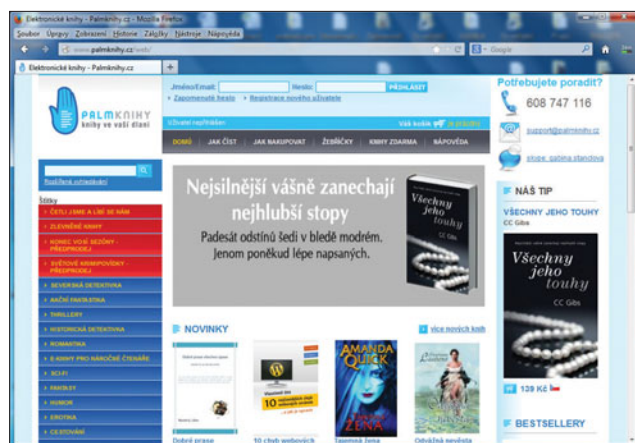
Jedním z dalších argumentů bylo vyzkoušení knihy před jejím zakoupením v papírové verzi. Smutná pravda je, že celá řada vydavatelů si s výběrem knihy a její výrobou (především překladem) příliš hlavu neláme. I nám se několikrát stalo, že jsme podle obálky a anotace koupili knihu, jejíž autor podle úrovně textu očividně nedostudoval ani základní školu a překladatelka se zmítala mezi extází a drogovou abstinencí. V současné době už ale ve většině internetových knihkupectví najdete u každé knihy dostatečně dlouhou ukázkou, abyste si mohli udělat obrázek o její úrovni.

Posledním argumentem byla málo široká nabídka. Proti tomuto tvrzení toho skutečně nelze příliš namítat. I když domácí internetové prodejny e-knih mají co nabídnout, srovnání s papírovými prodejny je často nepřijemné. V digitální verzi obvykle nenajdete starší knihy, literaturu faktu nebo některé méně populární tituly.

Hájení pirátů

Na základě těchto argumentů by se tedy mohlo zdát, že existuje jen minimum skutečných důvodů pro knižní e-piráctví a že vydavatelé půjdou provinilcům tvrdě po krku. Překvapivou skutečností ale je, že celá řada firem považuje piráctví (v rozumné míře) za prospěšnou činnost, která podporuje obchod a paradoxně i zvyšuje počet prodaných knih. Nedávno se na toto téma vyjádřil i Neil Gaiman, oblíbený autor sci-fi a fantasy knih. Byl šokován, když zjistil, že v zemích, kde se objevily pirátské verze jeho knih, rychle stouply prodeje klasických papírových vydání. V rámci experimentu tedy dal svou známou knihu Američtí bohové na měsíc zdarma na internet. Během následujících měsíců se prodej jeho knih překvapivě zvedl o 300 % (celý rozhovor s autorem můžete najít i s českými titulky na serveru Videičesky.cz – bit.ly/1d9pWx). Rozumně se k problematice postavila i část komunity pirátů, která s vydavatelstvími uzavřela dohodu o hájení – na svých stránkách zveřejňují pouze odkazy na knihy, které nejsou aktuálně v prodeji. Nově uvedená kniha má nárok na dobu hájení (minimálně rok), po kterou ji na pirátských webech nenajdete.

Teprve budoucnost ukáže, zda tyto principy budou stačit na křehkou rovnováhu mezi vydavatelstvími a piráty. Když ale sledujeme rychlý vývoj domácího e-knižního trhu, doufáme, že se brzy dostane do takového stadia, kdy bude piráctví jen zbytečnou pózou. PETR.KRATOCHVIL@CHIP.CZ

Nabídka knih v elektronickém formátu je široká a najdete v ní i nejnovější hity.